Колісник Олена Пилипівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Купріянова Анастасія Олександрівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
Держаний податковий університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТИМЧАСОВИХ СПОРУД І МОБІЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ

У сучасних умовах господарювання, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки, усе більшого поширення набувають тимчасові споруди та мобільні об'єкти бізнесу. В українському законодавстві термін «тимчасова споруда» трактується насамперед у сфері містобудування і визначається як легка конструкція без фундаменту, призначена для здійснення підприємницької діяльності. До таких об'єктів відносять кіоски, павільйони, торговельні ряди, малі архітектурні форми тощо. Мобільні об'єкти бізнесу – це рухомі засоби, що дозволяють організовувати торгівлю, надання послуг чи виробництво у змінних умовах, наприклад фудтраки, автолавки, пересувні майстерні.

У міжнародній практиці подібні об'єкти розглядаються через призму мобільності активів і можливості їх перенесення без істотної втрати вартості. В країнах ЄС та США існує окремий правовий підхід до «mobile business units», де наголос робиться на функціональності, а не на капітальній природі таких споруд. Це зумовлює і специфіку їх бухгалтерського відображення.

Для правильного відображення тимчасових споруд у бухгалтерському обліку важливо врахувати їх класифікацію. За функціональним призначенням можна виокремити торговельні (кіоски, ринки, павільйони), виробничі (тимчасові склади, майстерні), сервісні (пересувні кав'ярні, об'єкти громадського харчування) та соціально-побутові (мобільні медпункти, бібліотеки на колесах). За строком використання тимчасові споруди поділяються на короткострокові (до одного року, наприклад, сезонні торгові точки) та довгострокові (понад один рік, але без ознак капітальних споруд, наприклад, павільйони з легких конструкцій). За ознакою мобільності розрізняють стаціонарні тимчасові споруди, які можна демонтувати без шкоди для їх подальшого використання, та пересувні об'єкти, здатні швидко змінювати місце розташування залежно від потреб підприємства. Такий поділ має значення для визначення облікової політики підприємства та групування об'єктів у бухгалтерських регістрах [1; 4].

Найбільш дискусійним питанням у практиці обліку є визначення статусу тимчасових споруд: чи відносити їх до складу основних засобів, чи обліковувати

як малоцінні необоротні матеріальні активи. Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби», об'єкт вважається основним засобом, якщо він використовується більше одного року та здатний приносити економічні вигоди підприємству. Проте тимчасові споруди часто не відповідають ознакам капітальних об'єктів через відсутність фундаменту, обмежений строк використання та простоту демонтажу.

У практиці українських підприємств можна зустріти різні підходи: одні відображають такі споруди у складі основних засобів із визначенням строку корисного використання, інші – як малоцінні необоротні активи з можливістю нарахування амортизації за спрощеними методами. Мобільні ж об'єкти бізнесу, наприклад автолавки чи фудтраки, частіше обліковуються як транспортні засоби з відповідними особливостями амортизації [2].

Визначення первісної вартості тимчасових споруд є одним із проблемних аспектів бухгалтерського обліку. У разі придбання споруди в готовому вигляді складнощів виникає менше, проте при спорудженні з окремих конструкцій постає питання, чи слід включати до первісної вартості витрати на монтаж, транспортування та оформлення дозвільних документів.

Визначення строку корисного використання тимчасових споруд також є складним завданням. Оскільки термін експлуатації таких об'єктів може коливатися від кількох місяців (наприклад, сезонні павільйони) до кількох років, підприємства застосовують різні підходи до встановлення строків амортизації. Це призводить до розбіжностей у фінансовій звітності та ускладнює порівнянність показників між різними компаніями [4].

Щодо методів нарахування амортизації, на практиці застосовуються як прямолінійний метод, так і метод прискореної амортизації. Вибір конкретного методу без наявності чітких нормативних орієнтирів може розглядатися як інструмент податкової оптимізації, що підвищує ризик виникнення претензій з боку контролюючих органів. Особливу увагу слід приділити витратам, пов'язаним із орендою тимчасових споруд та мобільних об'єктів бізнесу. У випадку оренди кіоску чи павільйону необхідно визначити, чи належать витрати до операційних (поточних) витрат, чи їх слід капіталізувати, якщо договір оренди укладений на тривалий термін [1].

З точки зору бухгалтерського обліку, орендна плата найчастіше визнається витратами звітного періоду. Для цього застосовуються такі проведення [3]:

- Нарахована орендна плата за тимчасову споруду адміністративного призначення (наприклад, офісний модуль) – Дт 92 Кт 685.
- Відображення витрат на оренду павільйону чи кіоску, який використовується як торговельна точка – Дт 93 Кт 685.
- Оренда мобільної споруди, що застосовується безпосередньо у виробничому процесі – Дт 91 Кт 685.

У випадку довгострокової оренди (фінансовий лізинг) орендовані об'єкти можуть визнаватися у складі необоротних активів з одночасним відображенням зобов'язання за договором. У такому разі первісна вартість активу формується

на субрахунку 10 «Основні засоби», а подальше використання передбачає нарахування амортизації.

Не менш важливими є витрати на утримання та обслуговування таких споруд: ремонт конструкцій, заміну елементів, благоустрій території. Вони можуть відображатися наступними проведеннями [3]:

- Витрати на поточний ремонт споруди, що використовується в адміністративних цілях – Дт 92 Кт 631.
- Витрати на заміну елементів у торговельному павільйоні, що забезпечує процес реалізації – Дт 93 Кт 631.
- Якщо здійснюється поліпшення тимчасової споруди (модернізація чи добудова), що збільшує строк її використання або корисність – Дт 15 Кт 631. Після завершення робіт ці витрати зараховуються до складу основних засобів: Дт 10 Кт 15.

Також поширені витрати на благоустрій прилеглої території (наприклад, підсипка гравієм чи встановлення огорожі). Залежно від облікової політики підприємства, вони можуть обліковуватися [3]:

- Якщо витрати вважаються поточними – Дт 92 або 93 Кт 631.
- З подальшим введенням в експлуатацію, якщо підприємство визнає їх як елемент поліпшення об’єкта – Дт 15 Кт 631.

Окремим аспектом є документальне оформлення операцій із встановлення та демонтажу тимчасових споруд. Законодавство України містить вимоги щодо отримання дозвільних документів у сфері містобудування, проте порядок бухгалтерського оформлення таких операцій фактично не врегульований.

Проблемним є також питання списання мобільних об’єктів бізнесу. Наприклад, при списанні фудтраку чи торговельного павільйону виникає питання: чи оформляти його списання як ліквідацію основного засобу з актом на списання, чи як реалізацію малоцінного активу. Відсутність єдиного підходу породжує ризики порушення вимог облікової політики та може стати предметом суперечок із податковими органами.

В умовах воєнного стану особливо гостро постала проблема збереження тимчасових споруд та мобільних об’єктів бізнесу. Частина з них зазнає фізичних пошкоджень або повного знищення, що зумовлює необхідність проведення дострокової ліквідації чи списання. Крім того, вартісна оцінка таких об’єктів потребує переосмислення: у багатьох випадках виникає потреба у переоцінці, оскільки ринкова вартість матеріалів та робіт, пов’язаних з відновленням чи встановленням нових споруд, суттєво змінюється. Недостатня регламентація механізму обліку цих процесів створює ризики формування викривлених показників фінансової звітності [1; 2].

Інвентаризація тимчасових споруд і мобільних об’єктів бізнесу має низку труднощів, пов’язаних із їх мобільністю та сезонним характером використання. Такі споруди можуть переміщуватися з місця на місце, що ускладнює контроль за їх фактичним станом і місцезнаходженням. Нерідко відсутня чітка

документація щодо переміщення або тимчасового зберігання таких об’єктів, що створює додаткові ризики для внутрішнього контролю. В умовах відсутності уніфікованих правил проведення інвентаризації підприємства змушені самостійно розробляти внутрішні положення, які не завжди забезпечують належний рівень прозорості й достовірності облікових даних.

Суттєвим кроком уперед має стати створення спеціальних методичних рекомендацій для бухгалтерів, які б регламентували порядок обліку тимчасових і мобільних об’єктів. Нині вітчизняні стандарти зосереджені переважно на традиційних видах основних засобів, тоді як специфіка тимчасових споруд залишається недостатньо розкрита. Методичні матеріали мали б містити чіткі критерії віднесення споруд до відповідної групи активів, правила їх оцінки, порядок документального оформлення введення в експлуатацію та списання, а також алгоритми відображення витрат на їх обслуговування. Це сприятиме уніфікації облікових процедур та зменшенню помилок у звітності.

У сучасних умовах цифровізація облікових процесів відкриває нові можливості для підвищення ефективності контролю за тимчасовими спорудами. Застосування хмарних сервісів дозволяє вести облік у режимі реального часу, забезпечувати віддалений доступ до інформації та формувати єдину базу даних про об’єкти. Додатковим інструментом може стати використання GPS-моніторингу мобільних торгових точок, що дозволить відстежувати їх фактичне місцезнаходження, переміщення та умови використання. Це не лише підвищує достовірність облікових даних, але й сприяє зміцненню внутрішнього контролю та зменшенню ризиків нецільового використання активів [1; 4].

Важливим орієнтиром для удосконалення обліку тимчасових споруд є адаптація міжнародного досвіду. Зокрема, МСБО 16 «Основні засоби» передбачає чіткі правила визнання, оцінки та амортизації активів, які можуть бути застосовані й до тимчасових споруд залежно від строку їх використання. Для підприємств малого та середнього бізнесу цінним може бути застосування спрощених підходів, викладених у МСФЗ для МСП. Використання цих стандартів дає змогу не лише підвищити якість фінансової звітності, але й забезпечити її зіставність із міжнародною практикою, що особливо актуально в умовах євроінтеграційних процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. Дерій В., Гуменна-Дерій Д. Облік і контроль за допоміжними матеріальними ресурсами в управлінні фінансовою безпекою у будівництві. *Вісник економіки*. 2023. № 1. С. 67-79. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49842 (

2. Івченко Д. Ю. Проблеми правового регулювання відносин, об’єктом яких є тимчасові споруди для здійснення підприємницької діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Том 1. № 89. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.89.1.44

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інстр. М-ва фінансів України від 30.11.1999 № 291 : станом на 13 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text

4. Фоміна О. В., Король С. Я., Задніпровський О. Г. Облік за видами економічної діяльності : навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 388 с. URL: https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a696ac66-46a5-4785-a22f-cff 65a2a5808/content

Корнійко Дарина Анатоліївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Овчарик Роман Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет

АУДИТ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

У практиці корпоративного управління аудит дедалі частіше трактується не лише як формальна перевірка фінансової звітності, а як інструмент профілактики шахрайства та управління ризиками. Розширення масштабів фінансових потоків, збільшення кількості складних операцій, використання комбінованих форм розрахунків і активне застосування цифрових технологій призводять до появи нових схем маніпуляцій. Частина з них вибудовується навколо «слабких місць» внутрішнього контролю, які не завжди можна ідентифікувати стандартними перевірками. Саме тому незалежний аудит виконує функцію своєрідного запобіжника, адже він спрямований не лише на верифікацію цифр у звітності, а й на оцінку управлінських процедур, що регулюють поведінку персоналу та організаційні механізми запобігання ризикам [1, с. 45; 6, с. 18].

Дослідження міжнародних професійних організацій доводять, що там, де аудит впроваджується систематично, виявляється менший рівень втрат від шахрайських дій. Проте цей результат не можна розглядати як універсальний. Є приклади, коли навіть регулярні аудиторські перевірки не забезпечували усунення зловживань. Це відбувається тоді, коли керівництво ігнорує або відкладає реалізацію рекомендацій. Отже, дієвість аудиту залежить не лише від якості методів, а й від управлінської культури підприємства [7, с. 210].